کۆمــەڵگــایــەك لــە پۆلــیس

نیهاد جامی

دابەشکردنی کۆمەڵگا بەسەر دوو هێـــزی سیاســـی مانـــای بەخشینی ڕەهەندی سیاسی نیە بـــە کۆمـــەڵگا ، بـــەڵکو گواســـتنەوەی تێڕوانینـــی خێڵــە کایـــــەتی پەیوەنـــــد یەکۆمەڵایەتیەکانی نێوکۆمەڵگای کوردیە ، بەوەی ئەو دوو هێزە توانای ئەویان هەیە ڕوو پۆشی گوتـاری ئـا یـد یۆلۆژیانـە بـە پەیوەنـدی کۆمەڵایـەتی بکـەن ، بەڕادەی ئەوەی حزب ببێت بە ناوەنــدێك بــۆ دەرخســـتنی ململانێـــی خێـــزان و بنەماڵـــە و خێـــڵ ، کاتێـــك زەمینـــەی کۆمەڵگەیەمی چەکدارمان هەبوو کۆمەڵگایـەك کـە لـە هەرسـاتێك بـۆی هەیـە توڕبوونـەکانی لـە ڕیگـــەی چـــەکەوە یـــەکلایی بکاتـەوە ، بێهێزەکـان لـە لایـەن خاوەن هێزەوە بەناوی حیزبی بەرامبەر هێرشیان بکرێتە سەر و مانای وایـە لەسـەر شـەقامەکاندا ئێمـە ١یانمـان پـارێزراو نیـە ، دەکرێت بـە بیانووی دوژمنـەوە لەهەر چرکە ساتێکدا ڕووبەڕووی هەڕەشـەی مـردن و سـوکایەتی پێکـــردن و ئەشـــکەنجەی جەستەیی و دەروونی ببینـەوە ، ئەوەش گریمانەیەك نیە هێندەی واقیعێکە لەسـاڵانی ڕابـردوو بـە زۆر شـێوەی جیـاواز بەرچـاومان کـەوتووە. هـەر لـە زەوتکردنـی ئـــازادیی جلپۆشـــین و هەڕەشـەکردن بـۆ هـەر جـۆرە سوکایەتیەك تا کوشـتن ، دیـارە ئـەو زەمینەیـە پێویسـتی بـە سیستەمێکە بۆ کۆنتڕۆڵ کردن . دەزگاکـان بـۆ ئـەو کـارە پێیـان وایــە ئــەوە پۆلیســە توانــای کـــۆنترۆڵکردنی شـــەقامەکان و بەتایبەت شوێنە قەرەباڵغیەکانی ناو شاری هەیـە، ئـەو تێڕوانینـە تێگەیشـتنێکە توانـای ئـەوەی هەیەبەشـێکی زۆری هەرەشـەو سـوکایەتیەکان لەسـەر ژیـانی هاوڵاتی کەمبکاتەوە، بەڵام ئاخۆ ئـەو ڕێـژە بەرچـاوەی پـۆلیس بازارو شەقامەکانمان بۆکـۆنترۆل دەکـەن یاخودکەشـێکی تـری تونـدو تیـژیی و خاسـیەتەکانی هێز پتەوتردەکـەن ؟سەرشـەقام وشۆســـــتەو نـــــاو قەیسەریەکانپۆلیســـــەکان وەســـتاون وچـــاولەکوڕان سووردەکەنەوەو

خەندە بۆ کچان دەیانگرێت ،ئەوپۆلیسانە ئاخۆ لـەدەرەوەی ئــەو زەمینــە تونــد و تیــژەی کۆمـــەلگا ئامادەکراونەتـــەوە یـــاخود هـــە رئــەو گەنجانــەن کەبەشێکن لەفەزای توند و تیژی و

نائومێدیـــــەکانی نـــــاو کۆمـــەڵگای ئێمـــە ؟،گومانمـــان هەیـە لـەوەی ئـەوان لـەڕووی دەروونیـــەو ەئامـــادەکرابن بـــۆ ئـــەوەی هەڵـــەکانی ناوشـــەقام کۆنترۆل بکەن،بەڵکو تاکە گۆڕان بەســـەر ئـــەوان هاتبێـــت تـــەنیا گۆڕینیجل و بەرگە، چونکە دوا جار ئەو پۆلیسانەش ئارەزوویەك پاڵی پێوە

نـەناون ئـەو کـارە ئـەنجام بدەن، بەڵکو هۆکاری سـەرەکی بـۆ بوونـە پـۆلیس پەیوەسـتە بەباری ئابووریەوە ، بەڵام کاتێك کۆمەڵگایەك هەمووی دەبێت بە پـۆلیس تاوانبارەکـانی کـێن؟ ئەوانـەی لەشـەقامەکان و نـاو قەیســـــەیەکان ســـــوکایەتیان بەوانەی تـر دەکرد هـەر ئـەوانن دەبنـە پـۆلیس ؟ چـەند خراپـە وابێـت، کـێ خـــەون بـــەوەوە دەبینێ ؟ ئەوکاتەی ئەوگومانانە ڕاست دەرچن دەبێت بـەردەوام لەناوپۆلیســـەکانەوە بـــە دوای هەڵـەکان بگـەڕێین ، وەك چـۆن لەناو دەزگای ئاسایشدا دەبێت بەدوای دلێرەکان بگەڕێین .

ئایــە لــە دەســتگیرکردنی گــەنجێك شــتێك هەیــە نــاوی ئامۆژگاریی بێت؟ یاخود لێدان و دەزگیرکـــردن ئامـــادەبوونی هەیە ؟کـە ئـەوی دواتریـان بێـت مانـــای وایـــە ئـــەو گەنجـــەی دەگیرێت

دەزگاکـانی پـۆلیس نـاتوانن چارەسەریبکەن هێندەی ترسـی پـــێ نیشـــان دەدەن نـــەوەك پـرۆژەی چاکسازییبۆ هەڵـەکان بحونــە ڕوو،خـــاڵێکی تـــر کـــە بەلامانـــەوە گرنگـــە تەمـــەنی هەرزەیی هەندێك لە پۆلیسـەکان خۆیانـە کەلەهـەڕەتی تێپـەڕینن بە ئەزموونی گەنجایەتی، بۆیە

زۆر بەلامانـــەوە دەبێـــت ئاسـایی بێـت کەئـەو پۆلیســە نـــەتوانێت لەســـەر شـــەقامدا لەڕێگـەی هێـزەوە مومارەسـەی دەســـەڵاتەکەی نـــەکات، ئێمـــە پێویســـتمان بەوەیـــە پـــۆلیس ئامادەیەك بێت بۆ ئەوەی

هەسـت بکـەین شـەقامەکان ئارامن نەوەك و شەقامەکان پڕن لـــەئاژاوەو لـــە هـــەرکاتێك پۆلیســەکان یــەکیان دەسگیر کـرد بەلامانــەوە ئاسـایی بێـت، چـــونکە سیســـتەمی کـــونترۆڵ کردنـــی شـــەقام سیســـتمی ئەنشکەنجەو دەسگیر کردن نیە بەڵکو سیستمی پارێگاری کردنە لەشـــەقام لەرێگـــەی هاوڵاتیـــان خۆیـان و پـۆلیس تـەنیا دەبێـت هاوکاریی هاوڵاتی بکات نەوەك و هاوڵاتی بخاتە ژێر ڕکێفی هێـزی دارو کێبـڵ و کەلەپچـەوە ، کـە لەئـــەمڕۆدا بـــەهۆی ئـــەزموونی ساڵانیپێشـــوو شـــارەکە تـــا ڕادەیـەکی زۆر شـێواوە لـە گـەڵ ئـەوەداین پـۆلیس لەشـوێنەکان هەبێت بەڵام بەو سایکۆ لۆژیـەی ئێستاوە نـا کـە دیـارە گلەیەکە لەپۆلیســەکان نیــە ئــەوان هــەر هێندەی

یان لە توانایە خۆیان تـووڕە بکەن و گەنجێك بەر شەق بدەن، بـــــەڵکو بەرپرســـــیار و دامـــــەزراوەکانی پـــــۆلیس و وەزارەتـی نـاوخۆ یـە ، کاتێـك لەشکرێکی گـەنج و کۆمەڵگایـەك دەکـات بـە پـۆلیس بیرلـەوە ناکاتـــەوە چـــۆن سیســـتەمی کـۆنترۆڵ پیادەبکـات ، پـۆلیس توێژێکـە تـەنها پەیوەنـدیی بـە وەزارەتێـــــــــــــك و بەرێوبەرایەتیەکەوە نیە هێندەی پەیوەندیی ڕاستەخۆی بەژیانی

هەموومانـەوە هەیـە بۆیـە ناکرێ کەسمان لێیـەوە بێدەنگ بین وەك چۆن کاتێك تاوانبارێك دەبینین لە سەرمانە پۆلیسەکان ئاگاداربکەینـــەوە لـــە پلانـــی تاوانبارەکە، چونکە ڕوودانی

هـەرتاوانێك زیانەکـەی بـەر پۆلیسـەکان ناکـەوێت هێنـدەی هاوڵاتیـان تیایـدا زەرەرمەنـد دەبن ،

بـەڵام ئـەوەی ئێسـتا هەیـە پەیوەنـدیی نیـە بەپاراسـتنی ژیـانی هاوڵاتیانـەوە هێنـدەی شـــوورەیەکە بۆپاراســـتنی دامـــەزراوەکانی دەســـەڵات ، سـاڵانی ڕابـردوو گـەواهی ئـەو ڕاسـتیەن کـە هـاوڵاتی هـیچ گرنگیـــەکی نـــەبووە لـــەلایان دامـەزراوە ئەمنیەکانـەوە ، هـەر لــە هۆیهــا کــردن لــەژنان و تادەگـات بـە کوشـتن هـەموو ئەوانە بە ئاسایی سـەیر کراوە، قسەیەکی بـێ مانایە واسـەیریی پۆلیســەکان بکــەین بــەوەی بۆپاراستنی ژیانی ئێمەن سەیرە دەسەلاتیك لە شەوو

ڕۆژێکدا ئەو هەموو گۆڕانەی تیا ڕوو دابێت کەچی چەندین سـەدەی تـری پێویسـت بێـت تـــاوەکو بتـــوانێ سیســـتمی پۆلیســـی نـــاو وڵات چارەســـەر بکات

سەرچـــاوە: ماڵپـــەری دەنگەکان

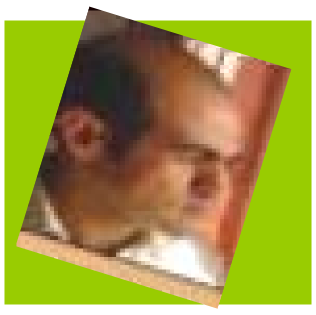

بۆچی خەڵك وەکو پێویست بەشداری لە را پرسی دا نەکرد ؟

مەریوان سەلاح حیلمی

هەڵبـــژاردن یەکێکـــە لـــە بنچینەکانی دیموکراسیەت ، واتە لـەرێی هەڵبژاردنـەوە پایـەکانی دیموکراســی بــەهێزتر دەبێــت ، بەشـــــــــدایکردن و بەشدارینەکردنیش دەگەڕێتەوە بـــۆ ئـــەو ئازادیـــەی کـــە دیموکراســـیەت بەرجەســـتەی دەکات .

راپرسـیەکەی ١٠/١٥ /٢٠٠٥ بۆ بریاردان لەسەر پێشنووسی دەستوور، یان ڕەتکردنەوەی ، وەکـــو پێویســـت خـــەڵك (بەتایبەتی گەنجان) بەشداریان تیـادا نـەکرد ، ئەگەرچـی پێشنووســـی دەســـتوورەکە دواجار بە لە(سەدا حەفتاو پێنج) ی دەنگـی خـەڵکی بەبـەڵێ قبـوڵکرا ، بـەڵام ئەمـە ئـەوە ناگەیـــەنێت کـــە هۆکـــاری بەشـــدارینەکردنی خـــەڵك ڕاڤەنـەکرێت ، ئـەوە ناگەیـەنێت کــە ڕێگــە لەشــیکردنەوەو هۆکارەکـانی سـاردو سـڕی سندووقەکانی هەڵبژاردن بگیرێت ، بەڵکو بە پێچەوانەوە پێویستە ئاماژەکـــانی پشـــتی ساردبوونەوەی خەڵکی بە هەند وەربگیرێـت ، بەتایبـەتی بۆئـەم قۆناغـــە ، چـــونکە دوا جـــار دەستوور پەسـەند کـراو کـورد بووەوە بە عێراقی و لەمەو دواو لـــە نـــاو هاوکێشەسیاسـیەکاندا بـەپێی قـەوارەی خـۆی واتـــا لەرێگـــەی ســـندووقەکانی هەڵبژاردنـــــەوە پێگـــــەی دیاریدەکرێت، بێگومـان زیاد لـە فاکتـــەرێك هەیـــە بـــۆ ســـاردبوونەوەی خـــەڵکی لـــە

هەڵبـژاردن و چـوونە بـەر دەم ســـندووقەکانی دەنگـــدان ، هەوڵـدەدەم لێـرەدا لـە چـەند خاڵێکدا کورتیبکەمەوە :

١ـ پێشنووسی دەستوورەکە درەنـــگ بڵاوکرایـــەوەو زۆر درەنگـیش کەوتـە بـەردەم خوێنـــەری کـــورد ،واتـــە دەســـتەبژێرێکی کـــەم نـــەبێت هـــەموو کـــەس بـــە تـــەواوەتی نەیدەزانی ئـەم دەستوورە چـی تێدایە ، بەتایبەت لـە پێش ١٥/ ١٠ دا ئەگەری گۆڕین و چاککردن و زیـادکردن و کـەمکردن لـە ئارادا‌هـــەبوو ، بەتایبـــەتیش ســەرکردایەتی سیاســی کــوردی کـەوتبووە ژێـر فشـاری عـەرەبی سوننە بۆ گۆڕینی هەندێ بڕگـەو ماددەی دەستوورەکە ، لەبـەر ئـــەوە گـــۆڕینی دەســـتوورەکە کاریگـەری لـە سـەر تێگەیشـتنی بیروڕای هاوڵاتیان هەبوو .

٢ـــ لەبـەر ئـەوەی کـورد لـەدوای ڕاپەڕینـەوە بـە چـەند ئـــــەزمونێکی هەڵبژاردنـــــدا تێپەریبوو ، یەکەمیان هەڵبژادنی پەرلـەمان لـە سـاڵی ١٩٩٢ دا ، دووەمیـــــان هەڵبـــــژاردنی شارەوانیەکان لەشاڵی ٢٠٠٠ دا ، ســـــێیەمیان هەڵبژاردنـــــە سەرتاسەریەکەی ٣٠ / ١ / ٢٠٠٥ ، ئەمانە پەیوەندیەکی درووست کردبـوو لـە نێـوان پێشـمەرجی بەشـــــداریکردن و کـــــارە خزمەتگوزاریـەکانی حکومـەت ، واتـا ئـەو قەناعەتـەی لای خـەڵك تۆخکردبـۆوە کـە بچـێت یـان نەچێت ، نەباری ئابووری بـەرەو پێشـەوە دەچـێت ، نـە کـارە خزمەتگوزاریـــــەکان هـــــەر لـــەدابینکردنی کارەبـاو ئـاو و شـــوێنی نیشـــتەجێبوون و شـــەقامەکان ..هتـــد، بـــەرەو پێشـەوە دەچـن ، واتـا مـەرجی بەشداریکردن لای خـەڵك بریتـی بوو لە گۆڕینی ژیانی خۆی.

٣ــــ بــەپێی ڕاگەیانـــدنی میدیاکانی کوردی و لێدوانـەکانی سەرکردایەتی سیاسـی کـوردی ، گەنج وەکو پێویست بەشداری لە ڕاپرسیدا نەکرد ، چونکە گەنجی کـــورد زۆر بـــاش لـــەو ڕاســـتیە تێگەیشتبوو کە بەشداری بکات یـــان نـــەیکات ، ئـــەوە ئـــەم هەروەکو کەسێکی پەراوێزخراو دەمێنێتـەوە، واتـا ڕۆڵـی گـەنج لـــەناو هاوکێشـــە سیاســـیەکان لەلایـــەك ونـــا ســـەربەخۆبوونی ئـــابووری و ناکـارایی لـە ژیـانی تایبـــــەتی خۆیـــــدا ، ئـــــەوە بەبەشداریکردنیشـــی هـــیچ لـــە کێشەکەی ناگۆڕێت ، بۆیـە ئـەم بەشـــداری نەکردنـــەیان کـــردە پەرچـە کـرداروزەنگێـك بـۆ دەسەڵاتی کوردییان نارد.

٤ـ ئەزموونەکانی هەڵبـژاردنی ڕابـردوو قەناعـەتێکی لای خـەڵك تۆخ کردۆتەوە ،ئەویش بریتیە لە ســـەپاندن و چەســـپاندنی ئـــەو شتەی کەسەرکردایەتی سیاسی کوردی مەبەستێتی ، ئیتر ئایا بە هـــەر ڕێگەیـــەك بێـــت ، دیـــارە پڕکردنـــەوەی کـــارتی ســـپی و تەزویر کردنی جۆراو جـۆر ، ئـەو بروایـــەی لای خـــەڵك درووســـت کردبوو کە بچێت یان نەچێت ئەوە هیچ لـە مـەوزع ناگۆڕێـت و کەسێك هەیە بـۆی پڕبکاتـەوە ، ئەم قەناعەتە لەو کاتەوە تـۆختر بـۆوە کـە هەرسـێ پارێزگـای سلێمانی و هـەولێر و دهـۆك ، لەگـەڵ موسـڵ و بابـل لـە دوای هەڵبژاردنەکـــــەی ٣٠ /١ /٢٠٠٥ خرانە لیستی ڕەشـەوەو زۆرتـری تەزویرو ساختەی ئاراستە کرا .

٤ــ تێڕوانینـــی هەڵـــەو ئاراسـتەکردنی ریکلامـەکان بـە شـێوەی تونـدوو دوور لـە سـایکۆلۆژیای جـەماوەر پیادە دەکـــرا ، گـــرنگترین ئـــەو ریکلامانـەش بریتـی بـوو لـە مـــەرجی نیشـــتمان پـــەروەری و بەشداری کردن بـە بـەڵێ ، یـان بەشـــدارینەکردن و هاوکـــاتیش خســـتنە پـــاڵ ســـەنگەری پاشماوەکـــانی بـــەعس و زەرقاویەکان و لکاندنی نازناوی تیرۆریســت و چـــوونە پـــاڵ ســـەنگەری دوژمنـــەوە ، ئـــەم جـــۆرە ریکلامانـــە نـــەك هـــەر ســـەقەتبوون و ســـایکۆلۆژیای جـــەماوەریان تێکدەشـــکاند ، هاوکـاتیش ڕق و تـوورەیی لای خەڵك درووست کردبوو، چونکە خەڵك ئەو ڕاستیەی دەزانی کە ئەگـــەر بەشـــداری هەڵبـــژاردن نەکات بەمە نابێتە پیاو خراپ و تیرۆریسـت ، بـەڵکو ئەوکەسـانە تیرۆریســتن کــە خزمــەتی خــەڵك ناکـــەن و دیـــوارێکی ئەســـتوور هەیـــە لـــە نێـــوان خۆیـــان و خەڵکیـداو ئەشـیانەوێ هـەموو کاتێـــك جـــەماوەر بۆیـــان هەڵپەرێت.

٦ـــ لابردنـــی (مـــافی چـــارەی خۆنووسین) لـە دەستوورەکەدا ، ئـەم فاکتـەرە زیـاتر کەسـانی ورد بین و هۆشیار و دەستە بژێر و برێك لە نووسەرو هونەرمەنـدە بە هەڵوێستەکانی ، واتـا ڕەخنـە گرە جدیەکانی تەزاند ، هەروەها برێـك لـەو ئەندامانـەی نائومێـد کرد کـە پێشـتر لـە بزووتنـەوەی ریفراندۆمدا بانگەشـەی ئـەوەیان دەکرد بـۆ ڕاپرسـی و پرسـکردن بە کورد کە ئایا ئەیەوێت لە گەڵ عێراقـــدا بمێنێتـــەوە یـــان جیابێتـەوە ، بێگومـان ئامـانجی ئەم بزوتنەوەیە بۆ جیا بوونـەوە لـە عێـراق بـوو ، ئـەوەبوو لـە ناویانـدا کـاك فـەتاح زاخـۆیی وەزیـــری ڕۆشـــنبیری وەکـــو هەڵویســـت و دەنگێکـــی جـــدی بەشـــداری لـــە هەڵبژارنەکـــەدا نـــەکردوو بـــە داخـــەوە ئـــەم هۆکارەش بووە هۆی لا بردنی لە پۆستی وەزیری ڕۆشنبیری ، ئەم کردارە ئاماژەیەکی ترسناکی لە پشـــتە ، ئـــەکرێ مەرامـــەکانی سەرکردایەتی سیاسی کوردی بۆ ئێســـتاو داهـــاتووی تیـــادا بخوێندرێتـــەوەو دەروازەکـــانی ئازادی تاك تەسك بکرێتەوە (کە پێشلکردنی برگەیەکی سەرەکی دەستوورەکەیە) و بێگومان بۆ ئەم جۆرە کاردانەوەیەش یەکەم زەرەرمەندی یەکەم بـەر سەر کردایـەتی سیاسـی کـوردی دەکـەوێت ، هـیچ ئـەنجامێك لـە لابردن و چاو سوور کردنـەوەی دەســـتناکەوێت ، بـــەڵکو بەپێچـــەوانەوە پێویســـتە بـــە دیراســـەی عەمـــەلی هـــەنگاو بۆ وەڵامیپرســـــیاری بۆچـــــی بدرێتەوە.